
FREMTIDEN OG FRIHEDEN KAN FINDES I LIGHEDEN

ANMELDELSE AF
KAREN ELLEN SPANNOV

For en del år siden sad jeg til en officiel middag ved siden af en polsk embedsmand, som var kommet på besøg i Århus for at se på, hvordan danskerne håndterede sociale problemer herunder stof- og alkoholmisbrug. Under middagen undrede den polske gæst sig højlydt: "Hvordan kan det dog være, at I, som har så fine sygehuse, skoler, børnehaver, veje og bor så godt, stadig har så store problemer med alkohol og stofmisbrug??"

Det indledende spørgsmål i Wilkinsons og Picketts bog, der er skrevet med udgangspunkt i folkehelse, er nærmest det samme. Hvordan kan det være, spør-

ger de, at mennesker her på et historisk højdepunkt af menneskelig og materiel behovsopfyldelse er så ængstelige, deprimerede, bekymrede om deres omdømme, usikre og overforbrugende. Hvorfor er fællesskaberne så skrøbelige, at vi får alt for lidt afslappet social kontakt og må trøste os med overdrevne mængder af mad, medicin, alkohol og ejendele.

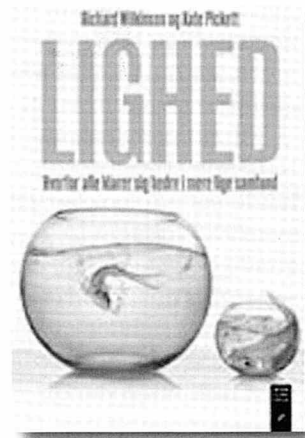
Dengang vidste jeg ikke, hvad jeg skulle svare på den polske gæsts spørgsmål, og kunne blot forsikre ham om, at selv svære anstrengelser for at slippe for problemerne gav bemærkelsesværdige ringe resultater. Nu, hvor jeg har læst Wilkinson og Picketts bog, kunne jeg give et helt andet og mere tilfredsstillende svar

For deres bog er stoppet til randen med overbevisende statistikker om de følgevirkninger, som økonomisk ulighed fører med sig. Kapitel efter kapitel dokumenteres, hvorledes diverse problemer, som de moderne samfund slås med og betaler for i dyre domme, i den grad vokser sig store sammen med stigende ulighed. Jo mere ulighed desto flere plager. Ulighed øger blandt andet vold, kriminalitet, misbrug, sygelighed, fedme, social immobilitet og gældsætning.

Samtidig vidner bogen om den økonomiske ligheds velsignelser: øget lighed gør os raskere, gladere, mere tilidsfulde og dygtigere. Så svaret til den polske gæst skulle have taget udgangspunkt i forståelsen af, hvad ulighed i samfundet betyder for den enkeltes trivsel. Det handler ikke så meget om at etablere specifikke individuelle behandlinger, men mere om at dreje på de politiske håndtag, som reducerer ulighederne.

Bogen er systematisk bygget op, idet den behandler det ene udvalgte sociale onde efter det andet i relation til graden af økonomisk ulighed. Forfatterne lægger ud med at se på fællesskabet og sammenholdet, så fortsætter de med frekvensen af psykiatriske lidelser og indtaget af medicin, det fysiske helbred og levealder, fedmeepidemien, status på uddannelsesområdet, teenagegraviditeter, vold og kriminalitet og endelig social mobilitet. Pointen er, at i de 23 udvalgte lande, hvor statistikkerne er tilstrækkelig omfangsrige og kvalificerede, kan der klart påvises en direkte sammenhæng mellem stor økonomisk ulighed og høj forekomst af ubehagelige sociale fænomener, som alle landene ellers gør meget for at bekæmpe. Faktisk er der næsten ingen ende på den række af elendigheder der vokser til sammen med stigende økonomisk ulighed.

Mere konkret betyder det også, at samfund med store indtægtsforskelle er præget af mindre gensidig tillid og tro på fællesskabet. Desuden præger uligheden uddannelsesområdet således, at flere falder fra og ikke får opbygget tilstrækkelige kvalifikationer til at sikre sig et ordentligt arbejde. Alt i alt får den sociale mobilitet et ordent-

Richard Wilkinson og
Kate Pickett:

**Lighed: Hvorfor lighed i
samfundet gavner alle**

Informations Forlag (2011),
399 sider, kr. 349,-.

ligt hak i tuden i samfund, hvor cheferne nogle gange tjener flere hundrede gange mere om dagen end almindelige lønmodtagere tjener om året.

Alt er nøje dokumenteret med sammenlignende statistikker, der lader den tvivlende selv få syn for sagen. Det er meget svært at tilbagevise forfatterens grundlæggende pointe om, at det er en for alle parter rigtig dårlig forretning at lade de økonomiske uligheder vokse sig store og større. Det er blevet hævdet, at forskelle giver dynamik, men den form for dynamik, som påvises i denne bog, er der næppe nogen, der vil løbe efter.

Det er især USA og England, der leverer de værste eksempler som to af de lande, der er mest plaget af ulighed. Japan og Skandinavien repræsenterer den pæne ende, men dog med klare tendenser til øget ulighed.

Eksempelvis bruger USA, der udgør 4-5% af verdens befolkning, omkring halvdel af verdens sundhedsbudgetter uden at kunne svinge sig meget op over en 50.-plads i kampen om den bedste sundhed. En baby født i USA har dobbelt så stor dødsrisiko som en græsk baby. Mindst to amerikanske stater bruger i øjeblikket mere på fængsler end på uddannelse. Desuden indtager USA suverænt førstepladsen, når det kommer til antallet af psykiske syge og ekstremt fede og den sociale mobilitet er blevet så lille, at den amerikanske drøm ligger i ruiner.

Men det er også helt galt i UK, her er antallet af fængslede fordoblet mellem 1990 og 2007. Antallet af teenagegraviditeter er det højeste i Europa, stadigt flere får ikke en uddannelse, og det sker samtidig med at middelklassen, ligesom i USA, mærker grunden skride under sig, og mange glider ind i de fattiges rækker.

Det mest opsigtsvækkende er, at de statistiske data selv efter adskillige skeptiske eftersyn peger på, at ulighed gør det dårligere for ALLE. Det er ikke kun de socialt og økonomisk underprivilegerede, der lever kortere, er mere syge, bliver federe, udsættes for vold og så videre. Det er hele samfundet, der lider under økonomisk ulighed. De eneste, som det ifølge

Wilkinson og Pickett kan være svært at inkludere, er den mikroskopiske del af samfundet, som har helt overjordiske lønninger og leveforhold, men de mener godt, at man kan leve med at se stort på, om under en ½ procent af borgerne skulle ende op med lidt mindre tilfredsstillelse.

Det er klart, at mange har været oppe at køre over de resultater, som fremlægges i bogen, og indvendingerne er regnet ned over forfatterparret. I bogens sidste kapitel gennemgår de omhyggeligt hver eneste argument, som har været rejst, og tilbageviser skeptikerne.

De to forfattere er optimister. Når der på få år kan skabes en større ulighed, så kan der også skabes en større lighed på ret kort tid. For det er primært de politiske beslutninger, der afgør, om vi får mere eller mindre lighed. Under anden verdenskrig lykkedes det hurtigt at skabe meget større lighed i både USA og England. Det blev dengang skønnet nødvendigt, fordi man ikke syntes, at man kunne pålægge befolkningen krigens byrder, uden at de i øvrigt følte sig ligeværdigt behandlet.

Fra læsningen af de første sider i Wilkinsons og Picketts bog har jeg haft en uafrystelig fornemmelse af, at det er en meget vigtig bog. Fuld af gode ord lige til tiden. Den påpeger, at vækst ikke nødvendigvis er svaret på den økonomiske krise vi har lige nu, fordi det egalitære samfund ikke er nær så omkostningskrævende, som de hierarkiske samfund, der for tiden breder sig. Ydermere betyder den mindre betydning af vækst for vort velbefindende, at der er en reel chance for at små grønne projekter som fx betalingsringen ikke får nogen til at falde i svime, så vi kan godt komme i gang med at skabe en mere skånsom og bæredygtig levevis. Overordnet må det betegnes som ret heldigt, at man, samtidig med at det er svært at få øje på vækstmulighederne, kan bevise, at økonomisk lighed er den korteste vej til bedre samfundsforhold for alle.

Mange af de spørgsmål, som den nuværende krise rejser, kan besvares med Wilkinsons og Picketts bog i hånden. Hvis vi skal spare på de offentlige udgifter, uden at det går ud over velfærden, er den

sikreste måde at fastholde så stor økonomisk lighed, som vi kan. Eksempelvis: Hvis vi skal hjælpe det stigende antal fede børn, så er det ikke behandlingsinstitutioner, der er brug for, men mere idræt i skolen til alle. Hvis vi vil have fat i de 15-20 procent, som ikke får en ungdomsuddannelse, så skal vi arbejde på at øge ligheden og styrke fællesskabet og modstå fristelsen til en øget konkurrence- og belønningskultur i vores fælles skoler. Der er med andre ord lige så meget brug for holdningsændringer, som penge.

Wilkinson og Pickett har arbejdet med problematikken i mange år og gjort sig mange kloge tanker om, hvilke mekanismer, der er på spil, når ulighed trækker så mange dårligdomme med sig. Efter deres opfattelse er mennesker i den grad sociale dyr, at den sociale trivsel er det mest afgørende parameter for sundhed og velvære. Ser man på børns opvækst er det værst tænkelige udgangspunkt lav social status, mangel på netværk og den heraf følgende stress, men voksne bliver syge af nøjagtigt det samme.

Budskabet om det nyttige i mere lighed burde være nemt at sælge. Alle burde kunne indse det fornuftige i, at begrænse miljømæssige, sociale og helbredsmæssige problemer mest muligt. Men det bliver sikkert ikke nemt. Lighed er et af de begreber, der giver liberale flest røde knopper. Så det må nok understreges, at der ikke med lighed menes millimeterretfærdighed. Der er plads til forskellige indtægter svarende til forskellige indsatser.

Desuden kan lighed i samfundet opnås på forskellige måder. Ligheden i Japan er ikke opnået via en velfærdsstat, men den virker faktisk bedre end den lighed, der findes i de skandinaviske velfærdssamfund. Så der kan eksperimenteres med måderne, hvorpå lighed kan øges. Forfatterne er selv opmærksomme på, at det kan blive svært at sælge budskabet til alle. Så de har lagt argumenterne frem, lige til at tage op og bruge for alle dem, der er enige i, at det er vigtigt at forhindre en yderligere ulighed i Danmark og verden.

Jeg har læst bogen i tandem med Robert Reichs særdeles velskrevne og veldrejede bog om superkapitalisme (*Supercapitalism*, 2008). Robert Reich har været tæt på de seneste demokratiske præsidenter i USA og skriver sideløbende med sit professorat i offentlig forvaltning på Berkeley for adskillige højt profilerede aviser i USA.

Han er ikke enig med Wilkinson og Pickett hele vejen, men han begræder som de, at uligheden i USA er vokset til helt ukontrollable højder, der indebærer, at tæppet på det nærmeste er blevet trukket væk under middelklassen. Mens Wilkinson og Pickett er inderligt forargede over de ustyrligt høje gager som topdirektører får, så mener Reich, at hvis cheferne er gode nok, så haler de så meget desto mere i land til deres virksomheder.

Reich har altså ikke lighed som sådan som sit projekt, men kritiserer, at man lader markedsøkonomien sejle helt frit og ikke forsøger ved hjælp af love og regler at holde fast i minimumslønninger og ordnede arbejdsforhold. Blandt Reichs råd er, at man ikke skal stole på virksomheders sociale ansvar og andet af den slags.

Virksomheders opgave er at skabe profit, og man kan ikke tro, at de for alvor gør andet. De vil overholde love og regler, men ikke være i stand til at sætte grænser for sig selv. De vil fx kun betale skat, hvis de ikke kan undgå det, og de vil kun tage hensyn til omgivelserne, hvis de er tvunget til det. Med andre ord skal staten bevare sin regulerende rolle på trods af presset fra globaliseringen.

Hvis man synes, at det går tilbage med den sociale lighed i Danmark og funderer over hvilke økonomiske mekanismer, der ligger bag, kan det anbefales at læse Robert Reichs bog om superkapitalisme. Hans analyse af den sociale og økonomiske udvikling i USA siden afslutningen af 2. Verdenskrig sætter fingeren på mange ømme punkter, som nok er mere betændte i USA, men som vi sagtens kan genkende i det hjemlige.